

80307-2

Deze wandeling werd samengesteld door Jaap Bouman. Om ons in de gelegenheid te stellen dit soort wandelroutes te blijven maken, vragen wij u een zelf te bepalen bedrag op onze rekening over te maken. Een opmerking in de overschrijving wordt ook gewaardeerd.

De bankrekening is: NL16 INGB 0701 7817 34 tnv J.Bouman.

Er staan nog meer stadswandelingen op <http://www.jaapbouman.nl/>

Dordtroute

(ca. 4,5 km - ca. 4 uur)

De route begint bij eetcafé *In de Vergulde Lampet*, Statenplaats 12, bij het Statenplein, links van voormalig warenhuis V&D. Zie de kaart aan het einde. Er staat een grote kastanjeboom op het terras. Het café zal ook het eindpunt zijn.

Dit is de langste wandeling in de serie stadswandelingen, maar u zult dan ook bijna de hele binnenstad zien.

Reken op een paar uur wandelen. Hofjes, het Hof, havens, musea, Grote Kerk, stadhuis, Ary Scheffer, gebroeders De Witt, ze komen allemaal aan bod.

DE FIETSERS zetten hun vervoermiddelen gratis in de stalling onder het voormalige V&D-pand (ingang in de Kolfstraat, hoek Statenplaats).

DE OPENBAARVERVOERDERS (trein) lopen het station uit via de hoofdingang en gaan dan almaar rechtuit over de Stationsweg, Johan de Wittstraat en met een flauwe bocht naar het Bagijnhof. Op het Bagijnhof, bij de heel brede voetgangersoversteekplaats, rechtsaf de Sisarijs- of Sarisgang in. Daarna derde straatje links. Aan het eind vindt u eetcafé *In de Vergulde Lampet*.

De AUTOMOBILISTEN hebben het moeilijk in Dordrecht. Weinig parkeerruimte en niets en niemand ontsiende parkeerwachten. Het veiligste is de auto in een P-garage te stallen. De twee dichtstbijzijnde zijn die in de Korte Breestraat (ook P-Visstraat genoemd) en bij het Drievriendenhof. Vanaf uw parkeerplaats zoekt u het Statenplein. Iedere Dordtenaar kent het Statenplein.

Adressen van parkeergarages voor het instellen van de de autonavigatie.

P-Veemarkt Dordrecht Van Godewijkstraat 11

P-Achterom Dordrecht Achterom 56

P-Spuihaven Dordrecht Spuiboulevard 304

P-Drievriendenhof (vaak heel druk) Dordrecht Korte Kolfstraat 235

P-Visstraat (vaak heel druk) Dordrecht Korte Breeplaats

Iets buiten het centrum zijn nog Parkeerterrein Weeskinderendijk (Weeskinderendijk 21) en Parkeerterrein Energiehuis (postcode 3311RR). De laatste is handig voor bezoekers van Villa Augustus.

Vanuit de Vergulde Lampet de Blindelieden-gasthuissteeg in.

Blindeliedengasthuissteeg 12

De zijgevel van het café is eigenlijk de voorzijde. Het is een Dordtse Gevel waarvan we er later nog veel zullen tegenkomen. Kenmerkend voor een Dordtse Gevel zijn klaverbladen met lelies in halfronde, overkragende bogen boven de ramen en kopjes als raagstenen. (zie rechts)

Sommige toeristen zien in de steen die in de Vergulde Lampet in de cordonband zit een treffende gelijkenis met prinses Beatrix. Het pand is echter heel wat ouder dan de voormalige vorstin. De Blindeliedengasthuissteeg heeft met 25 letters de een na langste, aan elkaar geschreven straatnaam in Nederland. Alleen de Haaldersbroekerdwarstraat in Zaandam telt een letter meer. Dat soort namen zijn een plaag voor computers. Zoals de naam al zegt, stond hier in de buurt eens het ziekenhuis voor blinden. Dat gebouw is verdwenen. De kapel die bij het gasthuis hoorde, staat er nog steeds, aan de rechterkant. Nu is het de Trinitatis Kapel, een Lutherse kerk. De oudste delen van de kerk dateren van 1304. Het orgel uit 1799, met delen uit 1733, is het oudste van Dordt. De windwijzer heeft de vorm van een zwaan, het teken van de Lutherse kerk. Een bezoek aan het kerkje is de moeite waard, maar u kunt wellicht beter wachten tot het einde van de route. Er staat u nog een lange en vermoeiende dag te wachten!

Aan het einde van de Blindeliedengasthuissteeg linksaf de Vriesestraat in.

De Vriesestraat was altijd het winkelstiefkindje van Dordt. Er woonden veel ambachtslieden die in het voorhuis hun gemaakte spulletjes verkochten. Er waren handwerkslieden als spelden- en hoedenmakers, drapeniers, kuipers, draaiers en koordwerkers. Ging het een van deze mensen zakelijk voor de wind, dan werd al snel een nieuwe zaak geopend op de veel chiquere Voorstraat. Die eenvoudiger nering in de Vriesestraat had ook zijn weerslag op de panden die in de straat gebouwd werden. Er staan op een enkele uitzondering na geen architectonische hoogstandjes.

De brede straat oversteken (de Sarisgang) en de Vriesestraat vervolgen.

Dordtse Gevels

Kenmerken:

- trapgevel
- overkragende, halfronde bogen
- klaverbladen met lelies in de bogen
- kopjes als draagstenen

In Dordrecht staan veel zogenaamde Dordtse gevels. Het waren meestal gildeproefgevels.

Een leerling metselaar kon door een dergelijke gevel te maken meester-metselaar worden.

Ze waren aan strenge stijlkenmerken gebonden en daardoor is het bouwjaar moeilijk te schatten. De oudste gevels zijn vanaf 1550, en de meeste zijn tussen 1650 en 1795 gebouwd. In die

bijna 150 jaar werd het type bijna niet gewijzigd. Na 1700 werden de kopjes hoe langer hoe lomper en ongedetailleerder. In 1725

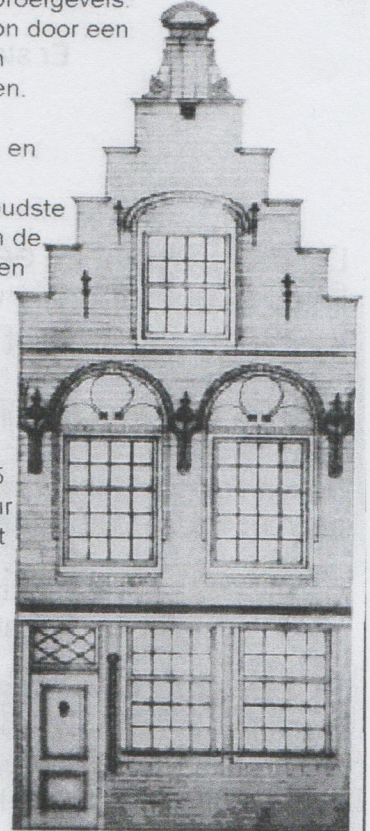
vond het gemeentebestuur dat de Dordtse gevels niet meer pasten in de voorname straten van de stad en verordende dat metselaarsproeven alleen nog mochten worden gebouwd in de achterstraten. Hierdoor zijn deze traditionele gevels ook te vinden in kleine straatjes

en aan de randen van de binnenstad. De bouw van de oorspronkelijke Dordtse gevels verdween in 1795, toen de gilden werden opgeheven.

Rond 1900 kwam de stijl kortstondig terug als historiserende neostijl, waarin een aantal gebouwen werd opgetrokken zoals de Statenschool in de Hofstraat

Niet alleen Dordrecht heeft Dordtse gevels. Ook in andere steden werden ze gebouwd onder invloed van Dordtse bouwmeesters. Delft bijvoorbeeld heeft er meer dan 10, maar ze staan onder andere ook in Woudrichem, Haarlem en zelfs in Leeuwarden. Omstreeks 1900 telde Dordt nog ruim 150 Dordtse gevels.

Nu zijn er nauwelijks 60 over, waarvan slechts een enkele nog origineel is.



De straat die u nu bent binnengegaan was het hof met het zijn tijd meegegaan. Zoals in heeft de merkwaardige naam Sisarijs- of Sarisgang. Tot de sanering van de Dordtse binnenstad in de jaren zestig was dit een smalle steeg. Achter de naam gaat een merkwaardig Dordts gebruik schuil: het verbasteren van straatnamen. Het straatje werd al eeuwen genoemd naar een 14de-eeuwse burgemeester Cisarijs Clauwaert. Sommige Dordtenaren spraken van Sisarijsgang, anderen weer van Sarisgang, Saartiesgang, Sara's Gang, enzovoorts. De Fransen bezetters die omstreeks 1800 in Dordrecht wat duidelijkheid in de straatnamen wilden brengen, kwamen er bij deze straat niet uit. Was het nu Sisarijsgang of was het Sarisgang. Om de waarheid in het midden te houden, kozen zij voor 'Sisarijs- of Sarisgang'. Vriesestraat 71 en 73 zijn Dordtse Gevels.

Het hof bij Vriesestraat 102 in, het Van Slingelandthof.

Vriesestraat 102

Het Van Slingelandthof stamt uit een tijd dat de overheid nog niet voor de armen zorgde. De kerken deden dat, en ook de gegoede burgers lieten zich niet onbetuigd. Bij die liefdadigheid mag (met de ogen van nu) wel een vraagteken worden gezet. Het was dezelfde gegoede burgerij die de gewone man zo weinig betaalde dat deze net niet van honger omkwam. Het Van Slingelandthof is het oudste hof van Dordrecht. Het is gesticht in 1542, al meldt de steen boven de ingang dat die heuglijke gebeurtenis plaats heeft gevonden in een ander jaar. Waarschijnlijk stonden er al wat huisjes toen het hof dankzij de erfenis van Pieter Hendrikxz van Slingelandt in 1542 gebouwd of misschien wel verbouwd kon worden. IJdelheid was onze voorvaders ook niet vreemd. Een hof was tot daaraan toe, maar iedereen moest toch weten wie de gulle gever was. Pieters naam en die van zijn vrouw staan keurig in de steen boven de ingang gebeiteld, evenals die van zijn kinderen Jan en Beatrix die het hof vijftig jaar later lieten vergroten. Ook zijn er in het hof gedenksteden van mensen die het hof verbeterden of groter maakten. De bewoners van het hof moesten aan een aantal voorwaarden voldoen. Ze moesten vrouw zijn, oud (boven de 60), armlastig en bovenal hervormd. Na de Tweede Wereldoorlog werd een aantal huisjes samengevoegd. Maar toen was het eigenlijk al gebeurd met het Van Slingelandthof. De belangstelling liep steeds verder terug omdat de bejaardentehuizen in opkomst waren. Bovendien

1970 hadden de bewoonsters nog geen toilet in huis. Er was alleen een gezamenlijke wc, die door de bejaarden alleen via de binnentuin bereikt kon worden. Het 'om niet' bewonen was al omstreeks 1930 afgeschaft. Het hof is tegenwoordig eigendom van een woningstichting. Na een restauratie kregen de huisjes weer een sociale functie, als onderdeel van het Leger des Heils.

Na een bezoekje aan het hof de Vriesestraat vervolgen.



Konditorei Van der Sterre Vriesestraat 97

In 1968 werd de Vriesestraat de eerste autovrije winkelstaat in Dordrecht. Een gedenksteen zit in het plaveisel ingemetseld, tegenover nummer 109.

Rechts de Lenghenstraat in. Aan het eind van dit straatje linksaf, de straat met de naam Bagijnhof in. Daarna links de poort in.

Lenghenhof - Regentenhof

Het hofje werd genoemd naar de koopman en reder Gijsbert de Lengh die het in 1755 stichtte. De Lengh heeft het hof nooit in gebruik gezien, hij overleed voor het klaar was. Oorspronkelijk waren er 26 woningen, maar door diverse uitbreidingen, de laatste in 1913, beslaat het complex nu een viertal hofjes. De regentenkamer is nog geheel intact. Door de vele verbouwingen is het hof een waar doolhof geworden. U ziet maar hoe u er uit komt. Als u maar niet weer door de hoofdpoot naar buiten gaat. Als alles goed gaat, komt u weer in de Vriesestraat.

Vriesestraat 130

Links voor u in de Vriesestraat een bijzondere winkel, de distilleerderij van Rutte. Wie eindelijk eens een goede jenever wil kopen, moet zeker naar binnen gaan. Maar ook de andere drankjes van deze oude distilleerderij zijn de moeite waard. De winkel zelf ook. De voorgevel is fraaie Jugendstil. Let ook eens op de drempel. Die is zo uitgesleten dat de postbode de opening soms als brievenbus gebruikt.

In Dordrecht bestaat de merkwaardige situatie dat projectontwikkelaar een straat definitief kan laten afsluiten. U zult nu dus rond moeten lopen. U vervolgt de Vriesestraat (dus met het gezicht naar de winkel van Rutte naar rechts).

Aan het einde linksaf de vest op. Daarna na 100 meter de tweede straat links, de Korte Kolfstraat in.

Aan uw linkerhand de zijgevel van winkelcentrum Drievriendenhof. De naam stamt af van een 19de-eeuws, niet liefdadig hofje. Het verdween zo'n veertig jaar geleden tijdens de stadssanering. De zijgevel van het winkelcomplex aan de zijde van de Kolfstraat (ontworpen door toenmalig rijksbouwmeester Kees Reinbouts) is door Dordtenaren ooit uitgeroepen tot het lelijkste gebouw van Dordrecht. Reinbouts gaf met zijn ontwerp duidelijk aan niets van een historische binnenstad te snappen. Ook op de rest van de architectonische lintworm is in Dordt nog steeds veel kritiek.

Eerste rechts, de Museumstraat in. In de Museumstraat gaat u na 50 meter rechts het hof in, het Arend Maartenszhof (Museumstraat 56).

Maar voor we het hof binnenlopen zijn de spreuken op de timpaan van de poort het lezen waard: naeck kom ick met daarboven een naekt engeltje en naeck scheyde ick met daarboven een engel met een doodshoofd als symbool voor de dood. Daartussen *Vita Vapor* 1625 (het leven is een damp). Daaronder: *dat de oude vrouwen haer draeghen gelijk het den heyiligen betaemt Tit. 2:3*. Mooie spreuken voor als we vanavond weer met een hapje en een drankje voor de televisie zitten. Het hof werd gesticht in 1625 door de speculant Arend Maartensz. De man was een echte woekeraar en maakte zulke schandalige winsten dat hij zelfs van het Heilig Avondmaal werd uitgesloten. Om weer in de gratie te komen en om een plekje in de hemel veilig te stellen, stichtte Maartensz het hof voor behoeftige vrouwen en weduwen van soldaten. De regentenkamer, vanuit de poort het eerste huisje rechts, is nog in originele staat. Vaak is de kamer te bezoeken. De beheerder kan veel vertellen over het hof. Als de kamer onverhoopt dicht is, dan is er nog een mogelijkheid wat te zien. Er zit buiten een knop waarmee het licht in de kamer aan kan worden gedaan. De inrichting dateert van omstreeks 1700. De plafondschildering is van de Dordtenaar Arnold Houbraken (1660-1719). De figuur tussen de wolken is een nog jonge oorlogsgod Mars die zich verweert tegen de zeis (= de Dood) van een oude man met zandloper op het hoofd (= de Tijd). Op het schilderij boven de schoorsteenmantel schenkt een

vrouw (de Barmhartigheid) aan drie bejaarde vrouwen een ketting. De portretten langs de wand zijn van de stichter en latere regenten. Wanneer de regenten bijeen kwamen om kwesties over het hof te bespreken, mochten de bewoonsters als toehoorders aanwezig zijn; op voorwaarde dat ze achter het hekje bleven. Inspraak en medezeggenschap bestaan nog niet zo heel lang. De oudste boom, een plataan, is zo'n 200 jaar oud. De vier andere rond de put zijn 50 jaar jonger.

Vanuit het hof rechtsaf, de Museumstraat vervolgen.

Museumstraat 48-50

Twee Dordtse Gevels uit ca. 1680 en ca. 1750.

Ondanks dat er driekwart eeuw tussen de bouwjaren zit, is de stijl precies gelijk. Dat is een van de kenmerken van een Dordtse Gevel. Meer dan 200 jaar veranderde er hoegenaamd niets. De huizen staan niet op instorten. Ze zijn 'op vlucht' gebouwd en hellen doelbewust voorover. Vooral in de zeventiende en de achttiende eeuw was dit een zeer gebruikelijke bouwwijze. Waarom? Daarover zijn de deskundigen het niet eens. Misschien om inwatering te voorkomen. Vooral voegen zijn gevoelig voor water.

Soms ook wordt gemeend dat het hijsen van goederen door de schuinstand makkelijker is. Een ander praktisch voordeel is de bescherming tegen het doorslaan van regen. De dunne baksteenmuren zonder spouw zijn nu eenmaal niet waterdicht. Waterlijsten, oliën van het metselwerk, maar ook de vlucht van de gevel beperken de kans dat het regenwater binnendringt. Ook wordt gedacht aan esthetisch effect. Het vooroverstaan van de gevel maakt hem optisch indrukwekkender.

Aan de overkant een nieuwbouwpand dat u het best kunt negeren. Het roept de vraag op waarom er een welstandscommissie bestaat. Overigens laat het bouwkundige gedrocht wel zien dat Dordrecht, ondanks de 1000 monumenten, een levende stad is en geen museum. Maar zo kun je alles goedpraten.

Het kerkje links op nummer 65 werd in 1885 ontworpen door Arie Schmidt (de opa van Annie M.G. Schmidt) die bouwkundig opzichter en architect in Dordrecht was.

Museumstraat 40

Een eindje verder (aan de rechterzijde) begint de tuin van het Dordrechts Museum, gevestigd in een voormalig krankzinnigengesticht dat weer werd

gebouwd op de plaats van het in 1848 gesloopte
nietenklooster. De nieuwbouw werd (gedeeltelijk)
uitworpen door stadsarchitect G.N. Itz (1799-
1869). In 2010 werd een 25 miljoen euro kostende
renovatie afgerond. In het museum hangen veel
schilderijen van 17de-eeuwse meesters. Ook de
Haagse School en moderne kunst zijn ruim
vertegenwoordigd. Bovendien heeft het museum
een uitgebreide collectie van de mierzoete
romanticus Ary Scheffer die in 1795 in Dordt werd
geboren.

*Openingstijden Dordrechts Museum
di t/m zo 11.00-17.00u*

Hier moet u omkeren en teruglopen. Daarna rechtsaf de Nieuwstraat in.

Nieuwstraat 121

Staat deze gevel ook 'op vlucht'? Nee, op vlucht is
voorover, deze gevel is achterover gezakt.

Nieuwstraat 60-62

Eens een Hoogere Burger School (de gedenksteen
zit nog in de voorgevel, rechts naast de voordeur)
nu een fraaie bioscoop. Nieuwstraat 85-87 Let
vooral eens op dit hoekhuis, de witgeschilderde
Dordtse Gevel op nummer 85-97. Het is een typisch
voorbeeld van hoe middenstanders in de loop der
eeuwen de ondergevels van hun huizen aanpasten
en vaak verminkten. Wie goed kijkt kan zien dat
deze ondergevel eigenlijk 1 1/3 gevel beslaat.

Nieuwstraat 54

Deze gevelsteen, Samson die een vallende pilaar
opvangt, zat oorspronkelijk in het huis van Aelbert
Cuyp, Dordts beroemdste schilder. Het stond bij de
Nieuwbrug.

Het poortje een eindje verder geeft toegang tot de Kloostertuin. U kunt even gaan kijken, maar u moet daarna wel de Nieuwstraat vervolgen.

De Kloostertuin, net als het Arend Maartenszhof
een oase van rust in de stad, is een moderne
uitvoering van de vroegere monnikentuin van het
Augustijnenklooster.

Nieuwstraat vervolgen

Op nummer 44 zit een gevelsteen met het opschrift
Pictura. Hier was het gelijknamige
schildersgenootschap gevestigd, dat later verhuisde
naar een pand aan de Voorstraat.
Aan de rechterkant van de Nieuwstraat staan
enkele pandjes waarvan een aantal 40 jaar geleden
nog her en der verspreid in de stad stond. Na een

grootscheepse sanering, waarbij onder andere het
Statenplein ontstond, werden de gevels geheel
opgepakt en naar hier verplaatst. Ook veel
gevelsteentjes kwamen van elders.



**In de Klandermuelen
Statenplein 86**

Rechtsaf de Hofstraat in.

Het grote gebouw links op de hoek is de
Berckepoort. Het reusachtige huis dateert van voor
1550 en werd bewoond door de wijnkopersfamilie
Berck. De Berckepoort werd door het 16de eeuwse
stadsbestuur gebruikt als onderkomen voor
belangrijke personen. Willem van Oranje sliep er,
evenals zijn doodsvijand de Hertog van Alva. Het
pand is, na een verbitterde strijd tussen de
gemeente en de Bond Heemschut gerestaureerd
op de manier zoals de bond wilde.

Poortje Oude Vrouwenhuis

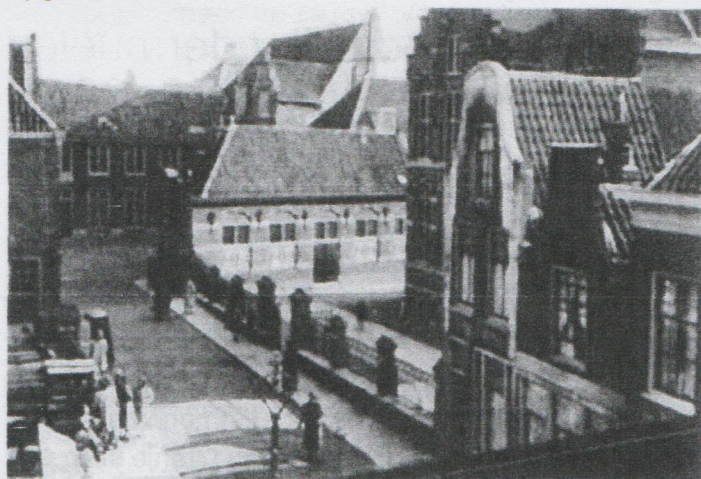
Met het poortje van het Oude Vrouwenhuis is nogal
gesold. Oorspronkelijk was het de ingang van een
tehuis voor oude vrouwen aan het Bagijnhof. In
1800 werden die gebouwen ingericht voor het
garnizoen van de stad. Het beeldhouwwerkje in het
medaillon (een oud vrouwtje steunend op een stok)
paste niet meer en werd verwijderd. De poort zelf
bleef staan. Tot 1905, toen het gebouw werd
gesloopt om plaats te maken voor een postkantoor.
Het poortje werd gerestaureerd (het vrouwtje kwam
terug) en werd verplaatst naar een blinde muur in
de Hofstraat. Voor de restauratie van het Hof en de
Statenschool (klaar in 1972) moest het poortje weer
verdwijnen. Het werd opgeslagen. Na een grondige
restauratie werd het in 2000 hier in de Hofstraat
geplaatst. De tekst is van Jacob Cats ('Vadertje
Cats') die eens pensionaris van Dordrecht was.

Hofstraat 5

Het grote gebouw in het midden van de straat is de
Statenschool. Het is gebouwd in de stijl van de
Dordtse Gevels. Het pand dateert echter van 1913
en er kan dan ook van een neo-Dordtse Gevel
worden gesproken.

Ongeveer op de plaats van de huizen Hofstraat 2
t/m 12 stond dertig jaar geleden eenzelfde soort
school. Dat pand werd gesloopt en er werden
huizen neergezet die bij de stadssanering dreigden
te verdwijnen. Ze werden hier steen voor steen
weer opgebouwd. De Hofstraat is nu een Anton-

Piekachtig staatje geworden met weinig historische waarde maar wel geliefd bij Nederlandse filmmakers. Er werd heel wat speelfilms opgenomen.



*De Hofstraat, nog mét school (rechts), maar zonder de nieuwe huizen.
Vergelijk het halsgeveltje op de foto met de huidige situatie.*

U komt vanzelf in Het Hof.

Een bezoek aan de Statenzaal in Het Hof is haast verplichte kost voor iedere Nederlander. Hier begon Nederland in 1572 met de Eerste Vrije Statenvergadering. Op 27 april 2015 opende koning Willem-Alexander dit Hof van Nederland waar fraaie (multi-media) presentaties over watersnoden (1421 en 1953) en de Dordtse Synode van 1618 zijn te bekijken. Zonder al te chauvinistisch te zijn: de film over 1572, met bekende Nederlandse acteurs, is het bekijken zeer waard.

*Openingstijden Hof van Nederland
di t/m zo 11.00-17.00u*

U gaat het poortje door, recht tegenover de Hofstraat en komt dan in het Steegoversloot.

Voor u het Steegoversloot oversteekt (opletten, kan druk zijn) en de Doelstraat ingaat, even het grote witte gebouw rechts, de rechtbank, bekijken. Steegoversloot 36. Het neo-klassieke pand dateert van de eerste helft van de vorige eeuw.

Nu steekt u het Steegoversloot over, en loopt de Doelstraat in.

In de Doelstraat stond de Kloveniersdoelen. Daar werd in 1618-1619 de Nationale Synode gehouden, van groot belang in de protestante kerkgeschiedenis. Het gebouw werd ondanks hevige protesten in 1857 afgebroken. Het poortje links (na Doelstraat 21) geeft toegang tot de Muntgang. Boven het poortje een gevelsteen. De

steen geeft de attributen van de vrijmetselarij w houwewel, passer, winkelhaak, troffel, de werktuig van het leven.

NIET de Muntgang in gaan, maar doorlopen. Dertig meter na de Muntgang gaat u links af, het heel smalle steegje in.

We komen nu in duister Dordt, het Zakkendragersstraatje, een van de smalste straatjes van Dordt. Het gilde van de Zakkendragers had hier zijn gildehuis. De originele bel waarmee de zakkendragers werden opgeroepen naar het gildehuis te komen omdat er lading was, hangt weer in het straatje. Dordt kende twee verschillende zakkendragers-gilden: de sjouwers van turf bij dit Zakkendragersstraatje en die sjouwers van koren aan de voet van de Grote Kerk. De stadsdelen werden dan ook wel respectievelijk turfeind en koreneind genoemd.

Aan het einde van het Zakkendragersstraatje komen we op de Voorstraat.

Inderdaad, OP de Voorstraat. De straat is een waterkerende dijk. Kijk maar eens om, het 'Zakkertje' in. Dat straatje loopt duidelijk af. De Voorstraat is als dijk echter te laag. Daarom hebben alle huizen aan de kant van de Voorstraatshaven voor de deuren een constructie om vloedplanken neer te zetten.

U gaat vanuit het Zakkendragersstraatje linksaf de Voorstraat op. Om de gevels goed te kunnen bekijken moet u eigenlijk aan de andere kant van de straat gaan lopen.

Voorstraat 170

In 1903 werd dit pand eigendom van de vereniging Hendrick de Keyser. De rijzige trapgevel werd kort daarna gerestaureerd. In 1986 volgde een tweede restauratie. Het is een vroege Dordtse Gevel en dat is te zien aan de raamomlijstingen. Tot 1625 waren die omlijstingen vierkant, later werden ze half rond. Het klaverblad-en-lilie kwam in Dordtse Gevels pas na die tijd in zwang.



**café de Tijd
Voorstraat 170**

Voorstraat 178

Johan Herman Hallincq, telg uit een invloedrijk en behoorlijk kapitaalkrachtig regentengeslacht, deed er een tiental jaar over om zoveel grond en huizen aan te kopen dat hij ruimte had om deze kapitale patriciërs woning te laten bouwen. In 1742 was

Hallincq zover dat hij tot de bouw van een nieuw onhuis kon overgaan. Drie jaar later was het jaar, in de ideale verhouding 2-1-2 (twee ramen - één deur - twee ramen). Hallincq liet zijn huis overdadig decoreren met levensgrote (houten) vrouwen figuren, fijn gesneden adelaars en bloemen fruitmotieven. Aan het huis is duidelijk de overgang te zien van Lodewijk XIV naar Lodewijk XV stijl. De stucwerkplafonds met figuren zijn voor een deel nog aanwezig. Het pand werd in 1956 en in 1990 gerestaureerd. Wie de kans heeft, moet het pand eens ingaan en naar de plafonds in de gang kijken. Voorstraat 180 Jugendstil warenhuis, gebouwd in 1902. Het winkelpand werd in 1993 in oude luister hersteld, inclusief de lichtschacht. Het imposante gebouw is nu in gebruik als kunsttieleencentrum.

Voorstraat 182

De versieringen aan Voorstraat 182 verraden een meesterhand en wie ze vergelijkt met de kunstwerkjes aan de Groothoofdspoor en het huis De Pauw (Voorstraat 102), ziet een meer dan toevallige overeenkomst. Hoewel het nergens in archiefstukken te vinden is, mag worden aangenomen dat dezelfde beeldhouwer aan het werk geweest is: Gilles Huppe. Voorstraat 182 hoort zeker bij de mooiste en merkwaardigste van Dordt. Het werd gebouwd in 1626. Begin deze eeuw stond het op instorten en de slopers stonden al likkebaardend klaar. Dankzij bemoeienis van de helaas ter ziele gegane Vereeniging tot Instandhouding van Oude gebouwen te Dordrecht werd het pand in 1909 gerestaureerd. Er was echter niet voldoende geld om de trapgevel te herplaatsen en dus kwam er een vreemdsoortige balustrade op. Officieel heette het pand 'Cooninck van Engellant' maar in de volksmond 'Huys Mette Luyffel'. In de gevel zitten vier kopjes: twee gevleugelde engelen, een man met ezelsoren en een piepklein engeltje. De gevelstenen dragen de opschriften 1626 en NIET SONDER GODTS HULP. De hulp van 'Oude Gebouwen' staat nergens vermeld.

Loopt u vooral eens een eindje de Muntgang in (links).

Al voor 1283 was in Dordt een Munt gevestigd en van 1366 tot 1806 had de stad bijna onafgebroken het alleenrecht om geldstukken te slaan voor het graafschap Holland. In dat laatste jaar werd de Dordtse Munt op last van de Franse bezetters

opgeheven. Het Muntpoortje is een waar dorado voor koppenzoekers: leeuwen, mannen, vrouwen, kinderen, vreemdsoortige wezens, zelfs Eva met duivelse slangen, ze zijn er allemaal. Slechts het rechtse gedeelte van het poortje stamt uit de tijd van de herbouw van de Munt in 1555. De linker pilaar dateert van 1682, evenals de figuren boven de boog. Die vernieuwingen zijn goed te zien. De kunstenaar die het laatst aan het werk was, had duidelijk zichtbaar minder kwaliteiten dan zijn voorganger. Het opschrift luidt: DIT ~ IS ~ DIE ~ MVINTE ~ DES ~ ROM. ~ KEYSERS EN ~ GRAEFFELICKHEITS ~ VA ~ HOLLANDT In de gebouwen van de Munt is een aantal creatieve ondernemers gevestigd. Ook is er sinds 1837 de vrijmetselaarsloge La Flamboyante.

Voorstraat vervolgen.

Voorstraat 190

Pictura, het oudste schildersgenootschap van Nederland. Het werd in 1774 opgericht en vestigde zich in dit pand in 1901. Nog steeds kunnen kunstenaars hier ateliers huren. Voordat de kunstenaars het gebouw in gebruik namen woonden er burgemeesters van Dubbeldam, vader en zoon Van Dorsser. De Van Dorssers waren naast burgemeester van Dubbeldam ook raadslid en secretaris in Dordt, notaris en houthandelaar. Zij bezaten een groot aantal houtzaagmolens in en buien de stad.

Voorstraat 194

Opschrift SIGAREN. Het pand werd omstreeks 1913 gebouwd in opdracht van de sigarenwinkelier P.A.C. Hofman die er bijna veertig jaar zijn nering dreef. Jugendstil fragmenten en een fraaie, originele Jugendstil deur.

Voorstraat 217-219

Koppen zijn er in Dordt in allerlei soorten en maten, maar in deze ondergevel uit 1897 zitten de enige typisch 'buitenlandse' koppen. Koffiebrander W. Bonten, die ook handelde in andere exotische producten, liet de beeltenissen van een Aziatische en van een negroïde man en vrouw laten aanbrengen. Het jaartal boven de deur (1874) slaat niet op het bouwjaar van het pand maar op de stichting van de koffiebranderij.

U blijft de Voorstraat vervolgen.

Voorstraat 216

Over de Augustijnenkerk aan uw linkerhand kunt u veel te weten komen door het bordje naast de voordeur. In de kerk zelf is ook veel informatie, maar de kerk is beperkt open.

Voorstraat 251-253

Dit vreemdsoortige Jugendstilpand draagt het opschrift Sine Labori Nihil dat heel vrij vertaald 'arbeid adelt' betekent. Boven de deur een soort wapenschild met mooie vrouwenkop, geflankeerd door dolfijnen die daar meer voor de versiering zitten dan dat ze iets te maken hebben met de zee of de nering van de opdrachtgever, een fabrikant van vaandels.

Voorstraat 259

Let eens op de bijzondere gevel op de hoek van de Voorstraat en de Wijnbrug, met beeldhouwwerk van meesterbeeldhouwer Gilles Huppe.

Voorstraat 232 (links, het tweede pand vanaf de hoek)

In het trottoir voor het pand een stolpersteen (struikelsteen). Deze koperen steentjes, 10 bij 10 cm groot, worden aangebracht in het trottoir bij de woningen van weggevoerde, en in concentratiekampen vermoorde joden. De stolpersteinen zijn een initiatief van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig en vormen een eerbetoon aan omgebrachte stadgenoten, een herdenkingssteen, bedoeld om de herinnering aan hen, en hun lot, levend te houden. Dordrecht heeft nu meer dan vijftig steentjes. Er moeten er ieder jaar een paar bij komen.

Tegenover dit huis (na nummer 263) is een huis met een onderdoorgang. Daar loopt u in. Bukken!!!

De naam van het huis waar u onderdoor gaat, de Donkere Steiger, zal voor iedereen duidelijk zijn. Het smalle geveltje dateert van 1618. De balklaag is nog origineel middeleeuws. Let er eens op dat op veel manieren de goederen het huis ingedragen konden worden. Er zijn halverwege deuren en luiken, ook in de lichtschacht.



De Nieuwbrug omstreeks 1910. In het midden is het mastgat te zien. Er konden een paar planken worden weggehaald waardoor schepen met staande mast de brug toch konden passeren

De Voorstraatshaven is een overblijfsel van het riviertje de Thure, waaraan Dordrecht al voor het jaar 1150 gesticht is. De haven werd tot ver in de 15^{de} eeuw druk gebruikt als scheepvaartroute. De schepen losten hun lading rechtstreeks in de huizen of op open plekken tussen de huizen; 'steigers' zoals Dordtenaren zeggen. Wanneer we doorlopen komen we op de Appelsteiger, waar, hoe kan het ook anders, appels werden gelost. Zo kent Dordt ook nog een Turfsteiger en een Houtsteiger. Voor alle duidelijkheid: op de Distelsteiger kwamen geen distels aan wal. Daar stond brouwerij de Distel. De onderdoorgang bij de Wijnbrug werd in een niet zo heel ver verleden ook gebruikt bij zeer hoge nood. Dat was zo bekend dat er zelfs een Dordts spreekwoord was. Tegen ruziezoekers werd wel gezegd: *Zoek je stront? Dan mot je onder de Wèènbrug weze*. Hier is het vertrekpunt van de fluisterboot en vaak ook van de zalmschouw DDCornelis (het rondvaartbootje van schrijver dezes) die tochtjes maken door de Dordtse havens en over de rivieren.

U loopt langs de Voorstraatshaven, gaat onder de Wijnbrug door ...

LET OP: WEGOMLEGGING tot ca 1 mei.

OUDE ROUTE

en dan direct rechts het trapje op. Boven, op de brug rechts. Vanaf de brug kunt u goed zien dat het Scheffersplein een brug is. Het standbeeld stelt Ary Scheffer voor, een Dordts schilder. Het gebouw aan de rechterkant van de brug heeft een glazen dak omdat het eens een museum was. U heeft vanaf hier ook een mooi uitzicht op de Nieuwbrug, met mastgat. Aan het eind gaat u rechtsaf de Wijnstraat in.

NIEUWE, TIJDELIJKE ROUTE

Wijnbrug wordt gerestaureerd, vandaar een
nieuwe wegomlegging.

Keer om en ga weer onder het huis de Donkere Steiger door de Voorstraat op. Op de Voorstraat gaat u rechts, richting Scheffersplein. Op het plein rechts, oversteken en de weg rechts nemen, de Wijnstraat. Na 100 meter komt u weer op de route.

De huisnummers lopen af. LET OP! DE WIJNSTRAAT IS EEN DRUKKE VERKEERSWEG! De eerste tijd heeft u geen echte wandelroute. U loopt gewoon door tot de Groothoofdspoort en kunt zich dus concentreren op de bezienswaardigheden. U kunt het best het rechtse trottoir nemen.

De Wijnstraat was altijd Dordrechts belangrijkste straat. Via de Groothoofdspoort en de Wijnstraat kwamen keizers, koningen, graven en andere hoogwaardigheidsbekleders de stad binnen. Voor gewichtige personen, zoals koningen en stadhouders, werd de hele straat bedekt met een tapijt van bloemen zodat het plaveisel niet te zien was. Maar ook de gewone man moest eerst door de Wijnstraat om Hollands oudste stad te bezoeken. Dat was ook de reden dat er in deze omgeving tal van herbergen waren. In de Wijnstraat is zoveel te zien dat een uitgebreide beschrijving te veel ruimte zou vergen. Daarom alleen wat hoogtepunten.

Wijnstraat 158

Half 19de-eeuw ontworpen door stadsarchitect G.N. Itz. Het was eerst botermarkt, later museum en weer later bibliotheek.

Wijnstraat 134

Het huis Croonenburch hoort eigenlijk meer thuis in een buitenwijk dan hier in de binnenstad. Het heeft tal van opmerkelijke versieringen. Boven de deur staat op een lint SALUS HUIC DOMUI. Een gevelsteen in de muur meldt: 'T HUIS CROONENBURCH STONT HIER D' ALOUDE STADT TEN CIER. Duiven en eekhoorns zitten tegen de balken. Op de gootuitlopen aan zij- en achterkant staat het bouwjaar: ANNO 1906. Bovendien zit in de zijgevel een zonnewijzer die in 1992 werd gerestaureerd. De spreuk was de lijfspreuk van Van Bilderbeek. Op het dak staat een windwijzer. Het huis werd ontworpen in opdracht van notaris en schilderijenverzamelaar Van

Bilderbeek die het huis als museum annex woonhuis liet bouwen. De collectie werd later opgenomen in het Dordrechts Museum.

Wijnstraat 127

Dit is in Bevereburch met mooie gevelsteen. Let eens op de manier waarop het bouwjaar is aangegeven.

Wijnstraat 123-125

Het Huis de Onbeschaamde speelt een rol in een oude Dordtse legende (zie kader). Het kolossale pand werd gebouwd naar een ontwerp van de beroemde architect Pieter Post, in opdracht van Abraham van Beveren. De bouw duurde maar liefst bijna vier jaar (van 1649 tot 1653) en Van Beveren moest er drie huizen voor laten afbreken. Het naakte mannetje in het timpaan houdt de wapens vast van Van Beveren en van diens vrouw Elisabeth Ruysch. Het verhaal gaat dat toen prinses Wilhelmina een bezoek bracht aan Dordrecht, het ventje een oranje sjerp om de edele deeltjes kreeg om de prinses niet al te veel te choqueren.

De legende van de drie broers

Het verhaal speelt zich af omstreeks 1650. De drie broers Van Beveren besluiten om elk een eigen huis te bouwen, de een aan de Engelenburgerkade, een ander aan de Wijnstraat en de derde aan het Grotekerksplein. Als grap gaan ze een weddenschap met elkaar aan. Winnaar zal degene zijn die het gewaagste beeld in de gevel durft te zetten. De eerst broer laat zijn woonhuis aan de Engelenburgerkade bouwen. Met in de gevel een copulerende meermin en meerman komt hij een heel eind. De tweede broer durft verder te gaan. In het timpaan van zijn imposante woning aan de Wijnstraat plaatst hij het equivalent van een Brussels wateraartje. Het ventje staat er zo onbeschaamd bij dat de naam later overgaat op het pand (Huis De Onbeschaamde). De derde broer, die aan het Grotekerksplein 4 woont, maakt het echter helemaal bont en wordt overtuigend winnaar van de weddenschap. De voorstelling is dermate obsceen dat nog voor de meeste Dordtenaren de kans krijgen het beeld te bekijken, de voorstelling al in opdracht van het stadsbestuur wordt verwijderd. Daarom blijft het timpaan eeuwenlang leeg. Klopt het verhaal? Ach, legendes moeten niet verklaard worden.

Wijnstraat 121

Dit huis, met de naam de Molen, heeft een buitenbetimmering in de vorm van een zogenaamd pauselijk kruis (1770).

Wijnstraat 117

De voormalige Bonefatiuskerk uit 1826 naar een ontwerp van architect B. Plukhooy. De vroegere rooms-katholieke kerk was eens een jongerensociëteit maar heeft nu weer een religieuze functie. Waterstaatsstijl. De moeite waard om, als het kan, even naar binnen te gaan. De gebruikers zijn altijd bereid om het interieur te laten zien.

Wijnstraat 113

Het Zeepaert. Het pand dateert van voor 1500 en is een voorloper van de Dordtse Gevels. De kenmerkende versieringen boven de ramen zijn al aanwezig. Het pand geldt als het oudste authentieke woonhuis van Nederland. Het is eigendom van de vereniging Hendrick de Keyser. Het Zeepaert is ingericht met hedendaags meubilair, in een spannende combinatie met de historische interieurs. Er zijn salons en als vergaderzalen ingerichte vertrekken. 't Zeepaert is elke eerste zondag van de maand geopend tijdens het Kunstrondje Dordt.

Wijnstraat 88

Dit is een van de weinige geheel hardstenen gevels van Dordrecht. De stijl is Lodewijk XVI. Het pand werd gebouwd in 1782 in opdracht van Paulus Knogh. In het bovenlicht torst een vrouw een vaas op het hoofd. Om binnen te komen moeten twee fantastisch beeldhouwde leeuwen beetgepakt worden. Het pand is jammer genoeg inwendig niet te bezichtigen. De eigenaar behoort tot het geslacht Stoop dat al bijna 700 jaar onafgebroken in Dordt woont.

Wijnstraat 87

Het Westindisch huis is het geboortehuis van Aert de Gelder, een talentvol leerling van Rembrandt. Het pand werd in 1623 gebouwd voor de West-Indische Compagnie, maar werd in 1735 in gebruik genomen als suikerraffinaderij. Dat verklaart het suikerbrood boven de deur, naar de geest van de tijd 'verpakt' in blauw papier. Let eens op de kop boven de deur. Dat is de beeltenis van de god Mercurius. Deze god is altijd te herkennen aan zijn reishoed, met twee vleugels. We zullen Mercurius nog heel wat keren tegenkomen. Hij was de god van de handelaren en van de dieven. Ook vroeger was het verschil soms minimaal. Het pand is nu eigendom van de tv-presentator Victor Deconinck. Er is een galerie in gevestigd.

Wijnstraat 61-63

Het voormalige wijnpakhuis Bordeaux herinnert ^{aan} de rijke wijngeschiedenis van de stad. Dordt was ⁱⁿ de 14de en 15de eeuw de grootste wijnexporteur van Europa! Alle wijn die Holland binnenkwam, moest eerst in Dordrecht opgeslagen worden. Pas daarna mocht het alcoholische vocht verder worden getransporteerd. Zelfs Constantijn Huygens (1596-1687) dichtte over de Dordtse Wijnstraat:

*Ons Hollands eerste Stadt pronckt met een lange straet
Die rijck en heerlijk is, maer slingert in veel bochten
Naer d'oude dolinghen in 't bouwen mede brochten
Soo ging het, lang geleden
Soo gisteren, soo heden
En 't is niet sonder reden
In wel bewijnde steden
Gelijck de Wijnstraat swiert
So swieren al de leden
Van die haer wijnigh En niet weinigh en betreden*

Wijnstraat 19

De gevelsteen in dit gebouw zit in het voormalig gildehuis van de schippers die hier van 1330 tot 1795 hun domicilie hadden. Aan het einde van de Wijnstraat, of geografisch gezien liever het begin, staat de Groothoofdspoort. De haven waarin de jachtjes liggen is de Voorstraatshaven, die hier Wijnhaven wordt genoemd. De haven is in feite het riviertje de Thure, waaraan Dordrecht de naam dankt. De oude naam is Thuredrecht, dat iets betekent in de trant van verbinding/doorwaadbare plaats (=drecht) in het riviertje de Thure. Slechts twee Dordtse stadspoorten hebben de sloopwoede eind 19de en begin 20ste eeuw overleefd de Catrijnenpoort (een kleine stadspoort) en de Groothoofdspoort. De laatste dateert oorspronkelijk van omstreeks 1450, maar werd in 1617/1618 geheel vernieuwd. Er werd gewoon een nieuwe renaissancepoort om de oude middeleeuwse poort gezet. Het merendeel van het beeldhouwwerk is van de al eerder genoemde Gilles Huppe. Toen Huppe bijna klaar was, kreeg hij ruzie met architect Stierman. Vandaar dat aan de landzijde de poort niet geheel af is en het zonder versieringen moet stellen. Boven de ingang aan de landzijde het wapen van Dordrecht met de fabeldieren die de stad moeten beschermen; griffioenen.

De poort door

Aan de waterzijde van de poort de Maagd van Dordrecht, gezeten in de Hollandse Tuin. De tuin wordt ook wel symbolisch verklaard als de

De oerleembare stad Dordrecht en het maagdzijn van Maagd.



Op het Groothoofd cafés en restaurants

Het water aan uw rechterhand houden en dan uiteindelijk rechts de Damiatebrug over.

De Damiatebrug, een dubbele ophaalbrug, werd in april 1855 in gebruik genomen. Het ontwerp is van de al eerder genoemde G.N. Itz. Twee weken na de opening stortte de brug in, waarbij een dode en een zwaar gewonde te betreuren vielen. Twee jaar later was de brug hersteld, en blijkbaar goed ook want hij wordt nog steeds gebruikt. Omdat de brug op een monumentenlijst staat, krijgen sloopgrage stadsvernieuwers geen kans.

Wanneer u na de brug het water nu steeds aan uw linkerhand houdt, gaat u de goede kant uit.

Wolwevershaven 9

Dordts Patriciërshuis. In dit intieme huismuseum krijgt u een indruk van een Dordts patriciërshuishouden aan het einde van de 18e eeuw. Van kelder tot zolder maakt u een tijdreis en ontdekt u bijzondere en vooral originele details, schilderijen en tekeningen. De vroegere burgemeesterswoning (de hellebaarden staan nog in de gang) werd tot voor kort als woonhuis gebruikt, maar de laatste bewoners, de familie Gooshouwer, wil de authentieke woning en de bijzondere 18e-eeuwse privécollecties openstellen voor het publiek. Alleen al de maaskamer is een bezoek waard.

Openingstijden Patriciërshuis woensdag tot en met zondag van 13.00u tot 17.00u.

Wolwevershaven 30

Halverwege de kade torent pakhuis Stokholm boven alles uit. Het werd gebouwd in 1730 voor een in Zweden geboren koopman. Het formaat van Stokholm belette zakkendragers niet om van 's morgens half vijf tot 's avonds acht uur mudzakken graan de zes etages te sjouwen.

Wie de haven rondkijkt, ziet nog meer geografische namen, onder andere Rheims, Rhein en Elbe. De overzijde van het water heet Kuipershaven, genoemd naar de kuipers die daar werkten voor de wijnhandelaren. De pakhuizen zijn bijna allemaal verbouwd tot appartementen. Er zijn ook wat

kunstgaleries, onder andere die van de sportpresentator Victor Deconinck.

Vlak 2

Aan het einde van de haven staat Vlak 2, met Vadertje Tijd in de top. Het pand dateert van 1728. Vadertje Tijd houdt de wapenschilden vast van de stichter Nicolaas Cool en diens vrouw Neeltje Schouten. Het pand bleek zelfs voor de schatrijke familie Cool veel te groot. Nauwelijks tien jaar na de bouw werd het al gesplitst. Pas tweeënhalve eeuw later, omstreeks 1960, werden beide delen na een inwendige en uitwendige restauratie weer samengevoegd. Tegenwoordig is het pand weer gesplitst. Het interieur bevat de beeltenissen van hervormers: Calvin, Luther, Huss en Wickliff.

Vlak vervolgen



eetcafe 't Vlak Vlak 11

Aan het einde van de haven, bij de (Roo)brug, staat het schroevendok van Machinefabriek Straatman die van 1902 tot 1996 aan de Kuipershaven was gevestigd. In 1928 ontwierp de ketelmaker L. Straatman voor zijn bedrijf een dokje om op eenvoudige wijze schroeven en roeren te kunnen repareren, zonder het hele schip op de wal te brengen, alleen het achterschip optillen was voldoende. Het schroevendok had oorspronkelijk een hefvermogen van 30 ton, in 1952 werd de capaciteit met 10 ton verhoogd. In oktober 2000 zakte het dokje, dat gelukkig pas een rijksmonument was geworden, scheef weg, terwijl een schip in de takels hing. Bij de herstelwerkzaamheden bleek dat de fundering niet meer voldeed. Er zaten 6 tot 7 meter lange houten palen onder terwijl er volgens de moderne normen 16 meter lange betonnen palen onder zouden moeten. Met veel kunst en vliegwerk lukte het de betonnen palen te slaan, zonder de kade te beschadigen. Het dokje wordt nog steeds gebruikt en is eigendom van een stichting.

U gaat uiteindelijk de brug over die de twee havens scheidt. Wanneer u met uw gezicht naar de Grote Kerk staat, heeft u de Wolwevershaven achter u, de Nieuwe Haven voor.

De Nieuwe Haven werd gegraven in 1409, de Wolwevershaven in 1609. Op de hoek van de Nieuwe Haven staat het Huis met de Hoofden (ca.

1620). Dit was het woonhuis van de al vaker genoemde Gilles Huppe. Huppe versierde zijn huis met alle mogelijke beelden, waarvan helaas een aantal in de loop der jaren is verdwenen. Het restant heeft de tand des tijds en de zure regen nauwelijks doorstaan.

Langs de Nieuwe Haven lopen, met het water aan de rechterhand.

Blijf langs het water lopen tot u aan uw linkerhand een pleintje met overkapping ziet. Dat is de Vismarkt.

Vismarkt

De overkapping van de Vismarkt werd in 1868 gebouwd. Voor de techneuten: het houten luifeldak wordt gedragen door slanke gietijzeren kolommetjes. De gietijzeren kniespanten en liggers zitten met schroefbouten aan elkaar vast. De Dordtse Vismarkt is het enige voorbeeld in Nederland van een zelfstandig luifeldak dat geen perronoverkapping is. De kap wordt bekroond door mooie dolfijnen.

Steek de Vismarkt over en ga dan rechtsaf de Varkenmarkt in, in de richting van de Grote Kerk.

Varkenmarkt 45

Van 1795 tot 1813 was Nederland, en dus ook Dordrecht, bezet door de Franse troepen van Napoleon. In november 1813 vluchtten de Fransen uit Dordrecht omdat ze dachten dat er Pruisische en Engelse bevrijdingstroepen in aantocht waren. Ze keerden later terug en bestookten de stad vanuit Papendrecht met kanonnen en houwitsers. Her en der in de stad sloegen kogels en granaten in. Sommige ontploften niet en werden later ter herinnering ingemetseld. Zo zit er eentje in de Grote Kerk. Ook dit huis werd geraakt. De kogel was niet verdwaald maar bewust afgevuurd.

Varkenmarkt 75-81

Dit pand heette oorspronkelijk 'Maestricht' en was eens de woning van de Dordtse schilder Arnold Houbraken. Het is een van de weinige huizen met een nog origineel wapenschild (De La Tour). In 1795, tijdens de Franse bezetting, werden in het kader van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap bijna alle wapens van adellijke families weggehakt. Vaak ook van grafstenen. Om een of andere reden is het wapen van de familie De La Tour gespaard gebleven. In 1915 werd het rechtse gedeelte van het pand eigendom van de bierbrouwerij De Sleutel,

die de ondergevel weerzinwekkend verminkte en het pand hernoemde in Het Biervat.

De poort bij Varkenmarkt 130-140 inlopen.

Het eenvoudige renaissancepoortje heeft een sluitsteen waarop twee gekruiste sleutels, geflankeerd door het jaartal 1612. Het poortje geeft toegang tot het binnenterrein van brouwerij De Sleutel. Let vooral eens op de 'peilschaal' aan het eind van de gang, aan uw rechterzijde. Op de steen kunt u zien dat dat Dordrecht vaak onderwater stond. Bedenk wel dat u op dit moment in buitendijks gebied bent!

Brouwerij de Sleutel was gesticht omstreeks 1550 en werd in 1968 opgeslokt door het Heineken-concern. Af en toe wordt door dat bedrijf nog wel eens Sleutelbier op de markt gebracht, maar dat heeft buiten de naam weinig meer met Dordt te maken. In het gebouwencomplex is nu weer een (kleinschalige) brouwerij die diverse Schapenkopjes brouwt. Af en toe worden er rondleidingen gegeven.

Met de route wordt het nu een beetje ingewikkeld. Maar het is toch de moeite waard om te zien hoe in Dordrecht oude binnenterreinen weer bewoonbaar worden gemaakt. Vanuit de poort gaat u rechtsaf, en dan onder het donkergrijze, ijzeren poortje door. Daarna loopt u rechtdoor richting blinde muur voor u. Het lijkt of u niet verder kunt, maar voor de muur gaat u linksaf. Na een meter of veertig gaat u rechtsaf tussen de huizen door. U komt nu in de Vleeshouwersstraat.

In de Vleeshouwersstraat waren tot de eerste helft van de 17de eeuw veel slagerijen. Ze zijn allemaal verdwenen, de naam bleef bestaan. Eeuwenlang was het een drukke verbindingsstraat. Vooral mensen die met de pont uit Zwijndrecht kwamen, maakten er gebruik van. Toen de pont werd vervangen door een brug (in 1936) kwam de Vleeshouwersstraat uit de route te liggen en verpauperde. In 1960 bestonden er plannen om het hele straatje te slopen. Dat gebeurde gelukkig niet en in 1984 begon een woningstichting met de restauratie. Het werd een uniek project, waarin werd bewezen dat zelfs in gerestaureerde monumenten sociale woningbouw toegepast kon worden. In de Vleeshouwersstraat zijn veel snuisterijenwinkeltjes en er werken mensen met bijzondere beroepen.

Dordrecht is een geweldige stad en er valt nog te bekijken. Maar het kan ook zijn dat u nu over een kortere weg naar het beginpunt van de route wilt volgen. Dat kan. U mist wel de Grote Kerk, een minnende zeemeermin en een paar havens. Wilt u de route afsnijden? Ga dan in de Vleeshouwersstraat linksaf (dus NIET rechtsaf). Vervolgens einde rechts de Groenmarkt in, en daarna eerste links. Dat is het stadhuisplein. U vervolgt de route dan op pagina 15, onder de afbeelding van het stadhuis (bij ***)

Wie de route gewoon wil afmaken, langs onder andere de Grote Kerk, gaat in de Vleeshouwersstraat rechtsaf.

De ossenkop op nummer 37 heeft niets met een vleeshouwer te maken. Het gevaarte werd pas in 1885 aangebracht aan een leerlooierij annex schoenmakerij. De nummers 29 en 25 zijn Dordtse Gevels.

Vleeshouwersstraat vervolgen. Na de Vleeshouwersstraat rechtdoor, de brug over.

De Lange IJzerenbrug is, net zoals de meeste Dordtse stadsbruggen van gietijzer. De brug werd in 1856 gelegd op de plaats van een gesloopte houten brug die, hoe kan het ook anders, Lange Houten brug heette. In de tijd dat de ijzeren brug werd gebouwd, voer een pontje heen en weer: rondlopen was voor de luie 19^{de}-eeuwse Dordtenaren te veel moeite. De brug is een schepping van (alweer) stadsarchitect G.N. Itz, die ook de Nieuwbrug en de Damiatebrug voor zijn rekening had genomen. Let vooral eens op de mooi versierde kamwielen, halverwege de brug. Vanaf de brug een mooi uitzicht over de haven en de onvermijdelijke Grote Kerk. Het grote herenhuis (nummer 29) aan de Nieuwe Haven is museum Huis Van Gijn met oud speelgoed, Dordtse geschiedenis en de originele werkkamer en bibliotheek van stichter Simon van Gijn. Een bezoek waard, net als ernaast Museum 1940- 1945 dat in het teken staat van de Tweede Wereldoorlog.

Openingstijden Huis Van Gijn di t/m zo 11.00 - 17.00u

Openingstijden Museum 1940 - 1945 di + wo + vr + za 10:00u - 17:00u, zo 13:00u - 17:00u, ma + do gesloten

Na de Lange IJzerenbrug linksaf de kade van de Nieuwe Haven op, dus richting Grote Kerk

Nieuwehaven 38

Op nummer 38 het geboortehuis van Top Naeff. (1878-1953), Nederlands schrijfster van meisjesboeken, romans en toneelstukken. Vooral Schoolidyllen zal bij heel wat vrouwen bekend zijn.



**eetcafe de Passant
Blauwpoortsplein 15**

Langs het water blijven lopen en de brug (links) op.

Vanaf de brug ziet u links de Rijksmagazijnen waar onder andere kogels van de pontonniers waren opgeslagen. Het wat vreemde gebouw rechts is het rondeel Engelenburg, een overblijfsel van de oude stadsmuur. De haven rechtsvoor, aan de voet van de Grotekerkstoren, heet Maartensgat, genoemd naar de 17de-eeuwse bouwspeculant Maarten van der Pijpen die hier veel huizen liet bouwen. De haven werd in 1647 gegraven.

Een uitstapje naar rechts, de Korte Engelenburgerkade op. Zo dadelijk moet u wel omkeren en de route vervolgen met de haven aan uw rechterhand.

Engelenburgerkade 18

Dit kapitale pand is het tweede huis dat een rol speelt in de al eerder genoemde legende. Het huis heet Bever-Schaep, ontleend aan de namen van de stichter Willem van Beveren en diens vrouw Cornelia Schaep. De voorstelling boven de deur is het aanzien meer dan waard. Veel mensen zien in het beeldhouwwerk alleen een minnende zeemeermin en zeemeerman, maar wie iets verder kijkt ziet toch wat meer drama. De haren van de zeemeermin zijn namelijk kort en dat is het teken dat de meermin gevangen is geweest. Meerminnen hadden namelijk altijd lang haar, waaraan magische krachten werden toegeschreven. Daarom werd het bij gevangenschap afgeknipt. Denk maar eens aan de bijbelse Samson. Deze meermin met haar korte haar is dus gevangen geweest en is vrijgelaten of ontsnapt. Het beeldhouwwerk stelt dan ook het gelukkige weerzien voor tussen beide zeemensen.

In tegenstelling tot wat er op het bordje staat, is het huis niet ontworpen door Pieter Post maar waarschijnlijk door Maarten van der Pijpen, die opzichter was bij de bouw van de Onbeschaamde

(wel van Post). Van der Pijpen gaf zijn ogen goed de kost en bouwde later Bever-Schaep. Een eindje verder staat de Catrijnenpoort, uit 1652. Er zijn slechts twee stadspoorten bewaard gebleven: de imposante Groothoofdspoort waar we al langsgelopen zijn en deze eenvoudige Caterijnenpoort. De rivier die u door het poortje ziet, is de Oude Maas.

Nu weer omdraaien en met de haven aan uw rechterhand de route vervolgen.

In de kerk kunnen gidsen alles vertellen over deze Brabantse hallenkerk. De ingang van de kerk zit links aan het plein.

Met de bouw van de toren werd begonnen in het begin van de 14de eeuw. Ruim honderd jaar later, rond 1450, was het werk gevorderd tot de omloop. Maar toen sloeg het noodlot toe. Bij de grote stadsbrand in 1457 werden kerk en toren zwaar gehavend. De herbouw gaf de kans om de plannen te herzien. De toren zou een achtkantige bekroning van natuursteen krijgen en maar liefst 108 meter hoog worden. De toren begon in die tijd al te verzakken en vervaarlijk over te hellen. Een bijna 50 meter hoge torenspits zou desastreus kunnen zijn, daar werd dan ook van afgezien. Er bestonden plannen om de toren af te breken en de kerk te vergroten. Uiteindelijk werden in 1626 de vier kolossale wijzerborden aangebracht, die tot op vandaag het silhouet van 'de Dordtse Dom' bepalen. De uiteindelijke hoogte van de toren werd daardoor 65 meter. Bij de restauratie van 1953 tot 1973 is de verdere verzakking van de toren tot staan gebracht en zijn de originele traceringen weer aangebracht. De toren staat 2,25 meter uit het lood. De moeite van het beklimmen van 275 traptreden wordt beloond met een groots uitzicht. Dichtbij ligt de oude binnenstad met de havens aan het drukst bevaren rivierenknooppunt van Europa. Verder weg strekt de stad zich uit in zuidelijke en oostelijke richting bijna uit tot aan de Biesbosch. Zichtbaar zijn onder andere de centrale in Geertruidenberg, de petrochemische industrie in Moerdijk en als het meezit zelfs de toren van Breda. Naar het oosten en het noorden zijn plaatsen als Gorinchem en Gouda te onderscheiden en soms zelfs de Utrechtse Domtoren. In westelijke richting zijn onder andere de Brienoordbruggen en de Euromast te zien.

Toren beklimmen april t/m oktober: dinsdag t/m zaterdag van 10:30u tot 16:30u, via de ingang van de kerk zondag van 12:00u tot 16:00u, via de toreningang november t/m

maart: zaterdag van 13:00u t/m 16:00u, via de toreningang.

De Grote Kerk (of Onze-Lieve-Vrouwekerk) is een kruisbasiliek in Brabantsgotische stijl, met een onvoltooide toren. Archeologische opgravingen hebben uitgewezen dat de kapel die in een oorkonde uit 1122 wordt genoemd de basis van de Grote Kerk is geweest. Omstreeks 1470 had de Grote Kerk in hoofdtrekken de huidige vorm. Toen de Watergeuzen op 25 juni 1572 noodgedwongen tot de stad werden toegelaten, kwam er een einde aan vier eeuwen rooms-katholicisme. Altaren en heiligenbeelden werden in 1572 weggehaald, maar de muurschilderingen vereisten een andere methode van bestrijding: de witkwas. Gelukkig bleven de koorbanken, die omstreeks 1540 waren vervaardigd waren, gespaard. Al in 1609 trokken zij de bewondering van toeristen. In 1982 is na een grondige voorbereiding, waartoe ook een groot aantal financiële acties behoorde, met een grootscheepse restauratie begonnen. Deze duurde tot 1987. Maar toen was de kerk dan ook volledig in oude luister hersteld.

Openingstijden kerk: april t/m oktober: di t/m za van 10:30u tot 16:30u. zon- en feestdagen van 12:00u tot 16:00u. november en december: di, do en za van 14:00u tot 16:00u. Na de kerstmarkt is de kerk gesloten tot 1 april.

Of u nu wel of niet de kerk en toren heeft bezocht, u moet langs de haven blijven lopen, met de kerk aan uw linkerhand, de haven aan uw rechterhand.

Aan het eind van de haven, bij de draaibrug, staat een typisch huisje, het Zakkendragershuisje, hier het Mazelaarshuisje genoemd (mazelaar - ook wel maasman - is een Dordts woord voor zakkendrager). De bel waarmee de zakkendragers werden opgeroepen als een schip gelost kon worden, hangt nog aan het geveltje.

De zakkendragers wisten hun bestaan tot 1950 te rekken, maar moesten toch aan modernere losmethoden geloven. Op 30 mei van dat jaar werd het gilde opgeheven. Er waren op dat moment nog 78 gildeleden.

Zakkendragers waren echte mannetjesputters. Als stuntje sjouwde de deken van het zakkendragersgilde rond 1900 vorige eeuw een mudzak graan (meer dan 70 kg) de Grotekerkstoren op en af, zonder een moment te rusten. Die prestatie was overigens wel waard om gegraveerd te worden in een tinnen kan.

De draaibrug dateert van 1859 en werd waarschijnlijk ontworpen door (daar is hij weer) stadsarchitect G.N. Itz.

Loop even door, tot op de grote stenen brug, de Leuvebrug.

Geniet van het uitzicht over de rivierhaven (de Bomhaven) aan de ene kant en de Voorstraatshaven aan de andere kant. Het huisje aan de ander kant van de brug is een voormalige werkruimte van de Dordtse dichter/ schrijver Kees Buddingh' (1918-1986). Buddingh' schreef rond 1955 zijn bekende gorgelrijmen, waarvan de Blauwbilgorgel een bekend kinderliedje werd: *Ik ben de blauwbilgorgel/ mijn vader was een porgel/ mijn moeder was een porulan/ daar komen vreemde kind'ren van/ Raban! Raban! Raban!* De Leuvebrug (1937) wordt opgesierd met beeldhouwwerk van de Amsterdammer Hildo Krop. Er zitten taferelen aan uit de historie van de directe omgeving:

- een melkmeisje naar aanleiding van de melkschepen die hier aanlegden
- een geboeide gevangene omdat hier de gevangenpoort van Dordt stond
- een houtvlotter omdat het Maartensgat ooit een houtwaterplaats was
- en een drinkebroer omdat het hier wemelde van de kroegen.

Weer omdraaien (richting kerk) en rechtsaf langs de Voorstraatshaven gaan lopen, dus met de kerk aan de linkerhand.

Denk er aan dat Dordtenaren dit water geen gracht noemen, maar een haven! De Pottenkade was, zoals de naam niet doet vermoeden, eens een graanmarkt. Maar er werden ook af en toe potten aan wal gebracht, vandaar.

Aan de overzijde van de haven is de Voorstraat. Vanaf de Pottenkade is mooi te zien dat de schepen achter de huizen van de Voorstraat afmeerden en hun lading via steigers aan wal brachten.

Aan het eind van de Pottenkade zitten hoog in de steunberen ringen. Aan deze ringen werden zeilen bevestigd. Tijdens regenbuien konden graanhandelaren gewoon doorwerken.

Aan het einde van de Pottenkade rechtsaf, de Grotekerksbuurt in.

Grotekerksbuurt 21-23

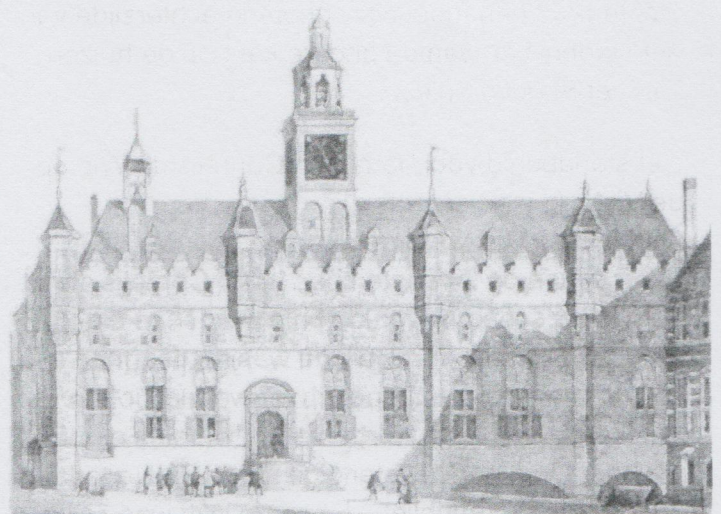
Dit pand gaat door voor het geboortehuis van Johan en Cornelis de Witt. In werkelijkheid stond

dat huis meer naar achteren, aan de Houttuinen. Dat werd echter afgebroken zodat nu het voorhuis, dat ook eigendom was van vader Jacob de Witt, als geboortehuis doorgaat.

Grotekerksbuurt 11 -15

Eens was dit een bejaardentehuis voor alleenstaande vrouwen met een katholieke achtergrond. Het is minder oud dan het op het eerste gezicht lijkt. Volgens een minuscuul steentje werd het in 1893 gebouwd. Oorspronkelijk (sinds 1348) stond hier het onderkomen voor pelgrims naar Santiago de Compostella in Spanje, in de 16de eeuw was het een opvangtehuis voor de minder draagkrachtigen *daer men bedden voir den armen menschen 'snachts dect*. Boven de deuren koppen: een engel en een vrouw.

Rechtsaf, het Stadhuisplein.



***** wie de route heeft afgestoken, komt er hier weer bij**

Stadhuis

Het Dordtse stadhuis was van oorsprong een vleeshal die werd gebouwd in 1383. In 1544 werd het gebouw ingericht als stadhuis. Tussen 1835 en 1841 werd het stadhuis verbouwd naar een ontwerp van (ja, hij weer) G.N. Itz. Hij maakte van het middeleeuwse bouwwerk een neo-klassiek monster. Omstreeks 1980 werd het stadhuis gerestaureerd en een aantal middeleeuwse fragmenten werd weer in het zicht gebracht. Het stadhuis is soms te bezoeken. Vergeet dan vooral niet de gevangeniscellen op zolder.

Openingstijden stadhuis: iedere eerste zondag van de maand 12:00 – 17:00u Stadhuisplein 2-3

(Na 1 april gesloten) Het Nationaal Medisch Museum presenteert de medische wereld met een knipoog. Historische en moderne items op humoristische wijze geflankeerd door karikaturen en boeiende wetenswaardigheden.

Openingstijden Nat. Medisch Museum: maandag 13:00u - 17:00u dinsdag t/m zaterdag 11:00u- 1700u

De brug over en direct daarna linksaf de Voorstraat op.

De Voorstraat was ooit de langste winkelstraat van Nederland. De crisis en het internet hebben er voor gezorgd dat veel winkels zijn gesloten of leeg staan. Er wordt veel gedaan om de Voorstraat weer in oude luister te herstellen. Een van de aandachtspunten is de reclame die winkels aan de gevels maken. De buitenproportionele reclames van onder andere Zeeman en Wibra horen hier niet thuis.

Op de kruising links, de Visbrug op.

Op de brug een mooi uitzicht op de achterzijde van het stadhuis en aan de andere kant op de huizen van het Scheffersplein.

Het standbeeld voor Johan en Cornelis de Witt op de Visbrug.

Cornelis de Witt werd geboren op 25 juni 1623, broer Johan op 24 september 1625. Cornelis stond altijd in de schaduw van de briljante Johan die raadspensionaris van Holland was en daarmee een van de machtigste mannen in ter wereld. Johan de Witt kan beschouwd worden als 's werelds eerste president van een zelfstandige staat. En Nederland dus als eerste republiek. Johan de Witt was bovendien wiskundige en grondlegger van de levensverzekeringen. Hij was bikkelaar, onkreukbaar en onomkoopbaar. Vooral dat laatste was in de 17de eeuw bijzonder. De De Witten waren fervente Oranjehaters en dat betekende uiteindelijk hun dood. In 1672, terwijl Johan in de Haagse Gevangenpoort op bezoek was bij zijn doodzieke broer die op een valse aanklacht was opgepakt en daarna afschuwelijk was gemarteld, werden de twee Dordtenaren uit de cel gesleurd en op gruwelijke wijze omgebracht. Later onderzoek heeft aangetoond dat stadhouder Willem III van de aanslag op de hoogte was. De moordenaars kregen van de prins riant baantjes aangeboden. Pas in 1918 werd in Dordt een standbeeld opgericht (van Toon Dupuis) voor de gebroeders De Witt. Tot die tijd hadden Oranjeaanhangers het eerbetoon aan de broers tegen kunnen houden. Het beeld wordt

geflankeerd door een spreuk. Wie opdracht heeft gegeven om uitgerekend deze spreuk te gebruiken is jammer genoeg niet bekend. Het is een fragment uit Palamedes van Joost van den Vondel. Dat werk is een hekeldicht op de terechtstelling van Johan van Oldenbarnevelt, ook een Oranje slachtoffer (van prins Maurits). Voor alle duidelijkheid: Cornelis staat, Johan zit.

Vanaf de brug ook een mooi zicht op het huis de Gulden Os (Groenmarkt 153), nu bibliotheek. Het pand werd omstreeks 1520 gebouwd. De ingang van de bibliotheek was eens een straatje dat later met een huis werd overbouwd. In Dordt, met gebrek aan bouwruimte, gebeurde dat vrij vaak.

Over de brug rechtsaf, de Groenmarkt in.

Groenmarkt naast 113

Eens was dit het woonhuis van de brouwer van De Sleutel. Het renaissancepand werd omstreeks 1562 gebouwd.

De Groenmarkt was net als de Wijnstraat en de Grotekerksbuurt een straat waar de rijke kooplieden en regenten zich vestigden. Dat weerspiegelt zich in de huizen die er nog staan, sommige met de voor Dordrecht ideale 2-1-2 vensterverdeling: twee ramen, een deur twee ramen. Wie in Dordrecht een dergelijk huis kon laten bouwen, was heel rijk.

Het plein met het standbeeld (Ary Scheffer) schuin naar rechts oversteken.



Op/bij het Scheffersplein veel horeca

Het Scheffersplein is een brug over de Voorstraatshaven. Er kan onderdoor worden gevaren, zelfs onder de huizen op het plein door. Het standbeeld voor de schilder Ary Scheffer (Dordrecht 1795 - Argenteuille 1858) werd gemaakt door een leerling van hem, Joseph Mezzara. Het werd in 1862 onthuld. Ary Scheffer aanbad zijn moeder op een welhaast ziekelijke manier. Mezzara heeft dat voor de goede beschouwer aardig weergegeven. Onder het palet van het beeld zit een buste in wording van moeder Scheffer. Ary steunt op haar.

Een andere leerling van Scheffer, Frederic Auguste Bartholdi, ontwierp het Vrijheidsbeeld in New York. Bartholdi gebruikte een schets van Scheffer als uitgangspunt. Ook voor de kop van het beeld nam hij een schilderij van Scheffer als voorbeeld.